

Jovita Brindzaitė, Ramutė Bruzgelevičienė

KAITOS, KAIP KURIAMO ŠVIETIMO KOKYBĖS, IDĖJOS MEILĖS LUKŠIENĖS TEKSTUOSE

Anotacija. Straipsnyje nagrinėjamos mokslininkės Meilės Lukšienės tekstuose formuluotos švietimo kaitos idėjos, sietinos su Lietuvoje kuriamo švietimo kokybe vykstant švietimo reformai. Remiamasi kaitos ir kokybės sampratas aptariančios mokslo literatūros, švietimą reglamentuojančių dokumentų analize, atlikto empirinio tyrimo – mokslininkės tekstų kokybinės analizės – duomenimis.

Esminiai žodžiai: Meilės Lukšienės tekstai; reforma; asmens, organizacijos, valstybės kaita konceptualiuoju lygmeniu, kokybė, vertybiniai švietimo principai.

Išvadas

Pastaruoju metu švietimo kokybei skiriamas ypatingas dėmesys. Ji laikoma viena švietimo aktualijų. Nemažta ir diskusijų, koks švietimas laikytinas atitinkančiu kokybę, kaip ji matuojama ir pan. Nuo Lietuvos švietimo reformos pradžios, 1988 m., praėjo dvidešimt penkeri metai, o nuo *švietimo kokybės* sąvokos ir sampratos įteisinimo – dvylika metų: 2001 m. *Švietimo įstatymo* redakcijoje vienu iš svarbiausių švietimo tikslų buvo įrašyta: „Užtikrinti visuotinį švietimo prieinamumą, lygias visų Lietuvos gyventojų galimybes mokytis ir įgyti kokybišką išsilavinimą.“ Patikslintina, kad ir iki šios įstatymo redakcijos *kokybės* sąvoka funkcionavo švietimo praktikoje: 1995 m. imta kalbėti apie studijų institucijų veiklos kokybę, įsteigtas studijų kokybės vertinimo centras. 1999–2000 m. intensyviai diskutuojama apie švietimo kokybės rodiklius. 2001 m. paskelbta mokytojų kokybės vertinimo profesinėse mokyklose tvarka. 2002 m. parengta *Bendrojo lavinimo mokyklos vidaus audito metodika* [13], 2005 m. – *Ikimokyklinio ugdymo vidaus audito metodika* [12], 2007 m. – paskelbiamas koreguotas *Bendrojo lavinimo mokyklos vidaus audito tvarkos aprašas* [2] ir patvirtinamas *Bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės išorės audito tvarkos aprašas* [1], 2009 m. tikslintas ir pavadintas *Bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės išorės vertinimo tvarkos aprašu* [3], tais pačiais metais skelbiamos ir *Bendrojo lavinimo mokyklos veiklos kokybės įsivertinimo rekomendacijos* [4]. Taigi nuo 2000-ųjų metų *kokybės* sąvoka švietime, jos problemos aptariamasi vis dažniau, švietimo kokybė reglamentuojama.

Tačiau sisteminė švietimo reforma iki to laiko vyko visose švietimo grandyse, tad ar buvo anksčiau pateikti kokie nors švietimo kokybės orientyrai tiems, kas švietimo reformą projektavo, vykdė. Į kokią kokybę švietimas per visą reformos laiką orientavosi, ar apskritai tie orientyrai buvo? Reforma – tai nuolatinė kaita. Kaita – tai naujos kokybės, kito būvio ar situacijos kūrimas. Ar kaita, jos kryptys buvo tikslingai numatytos, ar klostėsi chaosas, kai keičiama viskas neturint aiškių orientyrų? Kas ir kaip vedė švietimą į kitą būvį, kitą kokybę, kas ją numatė, modeliavo?

2013 m. UNESCO mini Meilės Lukšienės, vienos Lietuvos švietimo reformos aktyviai veikusių mokslininkių, 100-ąsias gimimo metines. Vadinasi, pripažįstamas mokslininkės vardas, pelnomas tik itin svariais darbais, išsiskiriančia veikla. Tad kyla klausimas – kokia galėjusi būti Meilės Lukšienės įtaka dabartiniam švietimui, jo kokybei? Ar yra poveikis, ar jo būta, ar apskritai šios mokslininkės idėjos ir švietimo dabartis mažai tesietini?

Lietuvoje mokslininkės darbai mažai analizuoti. Pažymėtina, kad M. Lukšienės vaidmens gana nuodugnus vaizdas jau pateiktas vienoje mokslo daktaro disertacijoje [6] ir monografijoje [7]. Pasirodė mokslininkės darbų tyrimų minint jos mirties metines: parengtas *Pedagogikos* mokslo leidinio 100-asis numeris, kurio autorių straipsniuose atsispindi arba nuodugnai gvildenamos Meilės Lukšienės keltos idėjos. Be to, baigiantis Valstybinės švietimo strategijos 2013–2012 metų nuostatų galiojimo laikotarpiui ir kuriant naujo laikotarpio strategiją, M. Lukšienės keltos idėjos buvo intensyviai diskutuojamos vadinausiuose Meilės Lukšienės skaitymuose, kuriuos 2010–2012 m. rengė Švietimo ir mokslo ministerija [16]. Taigi nors M. Lukšienės veikla švietimo reformoje moksliniu lygmeniu yra nagrinėta palyginti nedaug, jos idėjos svarstomos tuomet, kai strateguojami nauji švietimo reformos tikslai, uždaviniai, vadinasi, tikėtinas mokslininkės darbų aktualumas švietimo ateičiai. Tačiau mokslininkės vaidmuo orientuojant švietimą į tam tikrą kokybę minėtuose jos rašytinio palikimo tyrimuose neaptariamasi. Tai leidžia teigti apie straipsnio temos naujumą. Straipsnis būtų aktualus ir tuo, kad papildytų mokslo darbus, analizuojančius pasaulyje pripažįstamos mokslininkės rašytinį palikimą.

Iš tokio tyrinėjimų konteksto kyla straipsnio **problema**: kaip Meilės Lukšienės tekstuose formuluotos kaitos idėjos sietinos su kuriama švietimo kokybe. **Tyrimo objektu** tampa kaita, kaip naujos švietimo kokybės kūrimo prielaida Meilės Lukšienės tekstuose. Keliamas **tikslas** – aktualinti Meilės Lukšienės formuluotas kaitos idėjas, orientuotas į kuriama švietimo kokybę.

Tikslui pasiekti keliama **uždaviniai**: 1) mokslinės literatūros ir švietimo dokumentų analizės pagrindu pateikti teorines tyrimo prielaidas; 2) palyginti Meilės Lukšienės tekstuose modeliuotos kaitos ir numanomos kuriama švietimo kokybės sampratą su teoriškai aptariamomis kaitos ir kokybės sampratomis; 3) empiriniu tyrimu atskleisti Meilės Lukšienės tekstuose formuluotas į kuriama švietimo kokybę orientuotas kaitos idėjas konceptuali, asmens, organizacijos, valstybės lygmenimis; 4) palyginti Meilės Lukšienės tekstuose numanomos kuriama švietimo kokybės ir dabartinės sutartinės švietimo kokybės turinį aiškinantis M. Lukšienės idėjų tvarumą.

Tyrimo metodologija. Empirinio tyrimo rūšis – **atvejo tyrimas** [5], atliktas intrapersonaliniu lygmeniu. Taikyti kokybiniai tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, kokybinė tekstų analizė, lyginamoji analizė. Laikantis teoretikų [5] aptariamose kokybinės tekstų analizės logikos, kokybinės turinio analizės ypatumų, siekta nustatyti esminius tiriamo reiškinių – kaitos pagrindu kuriama švietimo kokybės – požymius. Pirminiai šaltiniai – M. Lukšienės tekstai (61 informacinis vienetas) švietimo tema [15]. Po pirminio tekstų perskaitymo ir pirminės analizės išskirtos besikartojančios kategorijos: 1) kaita konceptualiuoju lygmeniu, 2) kaita asmens lygmeniu, 3) kaita organizacijos lygmeniu, 4) kaita valstybės lygmeniu. Tolesnei analizei pasirinkti 42 tekstai (*informaciniai vienetai*), kuriuose kartojasi išskirtos kategorijos. Laikytasi 1 pav. pateiktos tyrimo loginės schemos.

Laikantis tokios loginės schemos, tyrimo priemonė pasirinkta lyginamoji lentelė: fiksuojama, kokie tiriamo lygmens bruožai konstatuoti ar kokia situacija susiklosčiusi ir kaip tokia būklė turėtų keistis. Analizuojami tekstai teikiami chronologine seka.

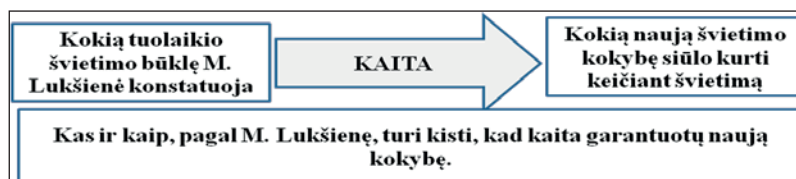
Tyrimo laikytasi mokslinės literatūros analizės pagrindu suformuluotų **teorinių prielaidų**.

Laikomasi teorinės nuostatos, kad kaita – procesas, reiškiantis perėjimą iš vieno būvio į kitą [11; 17; 21; 22 ir kt.], kad procesas gali vykti kaip „*natūrali kaita*, nuoseklus, dažniausiai nežymus perėjimas iš vieno būvio į kitą, ir *planinga kaita*, kai siekiama sustabdyti savaiminę įvykių raidą ir tam tikrą dieną nutraukus ankstesnę veiklą įvesti naują tvarką“ [11]. Kadangi „kalbama apie sistemingą švietimo reformą, turima omeny sąmoningai numatyta organizuota kaita, inicijuota ryškaus socialinio pokyčio – valstybės ideologinės paradigmos kaitos“ [7].

Tyrimui aktualios kaitos fazės: *inicijavimo*, *įgyvendinimo*, *institucionalizavimo* ir *rezultatų*. „*Inicijavimo* fazė susijusi su sprendimu diegti naujoves ir įsipareigojimu veikti. *Įgyvendinimo* fazė susijusi su naujovių taikymu. *Institucionalizacija* yra fazė, kai kaita ir naujovė nebelaikoma kuo nors nauja ir tampa mokyklos įprastinės veiklos dalimi.“ *Rezultatų* fazėje įvertinami ir apibendrinami kaitos rezultatai [11].

Aktuali tyrimui ir mokslininkų įvardijama socialinio būvio kaita. Anot A. Hargreaveso [10], „švietimo kaitos modeliai kuriami vykstant galingai ir dinamiškai kovai tarp dviejų milžiniškų socialinių jėgų – *modernumo ir postmodernumo*“. Santykinai stabilų nuo Šviečiamojo laikotarpio einantį ir palaikomą *modernų socialinį būvį* keičia *postmodernus socialinis būvis*, tampantis iššūkiu švietimui, mokyklai, individui, nes, anot A. Hargreaveso, „postmodernusis pasaulis yra spartus, koncentruotas, sudėtingas, kupinas netikrumo. Jau vien jo buvimas kelia mūsų modernių laikų mokyklų sistemai ir mokytojams didžiules problemas. Suspaustas laikas ir erdvė vis labiau greitina kaitą, didina naujovių skaičių ir mokytojų darbo intensyvumą. Mokslo netikrumas klibina mokymo žinių pamatus, todėl kiekviena naujovė atrodo dar dogmatiškesnė, šališkesnė ir dirbtinesnė“.

Aktuali mokslininkų nuostata, kad „į kaitą reikia žiūrėti holistiškai; ji yra ne vienkartinis įvykis, o procesas, trunkantis geroką laiko tarpą. Reikšmingų pokyčių pasiekti sunku, nes tam reikia koreguoti įsitikinimus, veiklos kryptis ir struktūras“ [21]. Be to, anot mokslininkų, „kaita gali būti sėkminga, jeigu

1 pav. Tyrimo loginė schema

vienu metu žvelgiama iš daugelio perspektyvų“ [8]. Įvardijamos bent trys švietimo kaitos perspektyvos: technologinė, politinė ir kultūrinė [11].

Svarbi tyrimo nuostata, jog nauja *kokybė* kuriamą ilgalaikės, nuolatinės *kaitos pagrindu*.

Lietuvos švietimo dokumentų analizės pagrindu laikomasi nuostatos, kad nepaisant kokybės sampratų gausos, Lietuvoje švietimo kokybės samprata yra apibrėžta: „Švietimo kokybė yra visuma švietimo savybių, kurios lemia švietimo gebėjimą tenkinti su juo siejamus lūkesčius ir asmens bei visuomenės poreikius; tinkamą švietimo misijos ir formaliojo švietimo sistemai priskiriamų funkcijų atlikimą; švietimui keliamų tikslų įgyvendinimą“ [9]. Be to, tyrimui itin aktualus pagrįstas mokslininkų teiginys, kad *kokybė* gali būti apibrėžiama ir kaip švietimo vertybės ir tikslai. „Švietimas yra vienas vertybių realizavimo būdų. Vertybės gali būti švietimo veiklos organizavimo principais ir tikslais. Jos taip pat lemia turinį, suteikiamą švietimo kokybės sampratai“ [18].

Kalbant apie švietimo sisteminę reformą, teoretikų požiūriu, turėtų klostytis orientacija į *visuminę švietimo kokybę*, kuri aprėpia *pradinių sąlygų kokybę*, *ugdymo proceso kokybę*, *rezultatų kokybę*, *pasekmių kokybę*, *pridėtinę vertę* [22].

Dar viena svarbi nuostata: apibrėžiant *kokybę* kaip *švietimo vertybes ir tikslus*, patį švietimą laikant vienu iš vertybių įgyvendinimo būdų, dažniausiai taikomos švietime šios „didžiosios“ vertybės: *santykio su asmeniu vertybės* (teisingumas, pagarba orumui ir teisėms, asmens laisvė); *paskirstymo vertybės* (lygybė, nešališkumas, prieinamumas); *ekonominės vertybės* (ekonomiškumas, efektyvumas, veiksmingumas); *piliietinės vertybės* (demokratiškumas, dalyvavimas); *bendruomeninės vertybės* (partnerystė, bendradarbiavimas); *viešųjų paslaugų etinės vertybės* (skaidrumas, atsiskaitomumas) [18].

Tyrimo rezultatai

Meilės Lukšienės kaitos ir kokybės sampratų palyginimas su dabartinėmis kaitos ir kokybės sampratomis

Atlikta lyginamoji analizė leistų teigti, kad M. Lukšienės aptariama kaita iš esmės artima dabartinėms mokslinėje literatūroje keliamoms kaitos idėjoms. Kaip minėta, A. Hargreavesas [10] pabrėžia, esą „švietimo kaitos modeliai kuriami vykstant galingai ir dinamiškai kovai tarp dviejų milžiniškų socialinių jėgų – *modernumo ir postmodernumo*“. M. Lukšienė, nuolatos keldama holistinio požiūrio į pasaulį, į asmenį svarbą, vaiko, apskritai ugdomo asmens, iškelimą į ugdymo proceso centrą, akivaiz-

džiai orientuojasi, kokios klostosi postmoderniojo pasaulio tendencijos. *Postmodernumo* pradžia mokslininkų siejama su 7-uoju dešimtmečiu, tad švietimo galimus modelius M. Lukšienė kuria šio būvio sąlygomis. Kaitos teoretikų požiūriu, „postmodernumas yra toks socialinis būvis, kai ekonominis, politinis, organizacinis ir net asmeninis gyvenimas organizuojamas pagal visai kitus nei modernieji principus. *Filosofiniu ir ideologiniu aspektu* pažanga telekomunikacijų srityje ir greitesnis, gausesnis informacijos plitimas sumenkina senąją tikrumo ideologiją“ [10]. M. Lukšienė asmens tikrumui, stabilumui ieško pagrindo tradicijoje ir bendražmogiškose vertybėse. *Politinio ir organizacinio aspektu* kaitos teoretikai kaip postmodernumo aktualią ryškina lankstumo ir reagavimo, decentralizuotų sprendimų, horizontalių jų priėmimo struktūrų, vaidmenų ir ribų išsklidimo bruožus. M. Lukšienė reaguoja į šiuos iššūkius pabrėždama savarankiškos, problemas sprendžiančios, savo ateitį prognozuojančios mokyklos atsiradimo svarbą. Kaitos teoretikų teigimu, aptariamas socialinis būvis kelia iššūkių asmeniui: viena vertus, šis „restruktūruotas postmodernus pasaulis gali padidinti asmeninę atsakomybę, antra vertus, trūkstant pastovumo ir stabilumo gali sukelti ir žmonių tarpusavio santykių krizes.“ [10]. M. Lukšienės itin ryškus akcentas – asmens atsakomybės, bendruomeniškumo, demokratiškų santykių ugdymas: mokymasis būti, mokymasis gyventi drauge. Tai atsakas asmeniui keliamiems postmodernaus socialinio būvio iššūkiams.

Kita vertus, M. Lukšienė aptarė itin svarbų kaitos aspektą – totalitarinių švietimo valdymo formų, totalitarinio, autokratinio mąstymo, santykių kaitą demokratinėmis valdymo formomis, mąstymu, santykiais. Taigi modeliavo dvejopai sudėtingą – ne tik struktūrų, bet ir asmens, tautos, visuomenės sąmonės klausimus aprėpiančią kaitą.

Antrasis mokslininkės M. Lukšienės aptariamos kaitos ir teorinių kaitos sampratų svarstymų atitikimo aspektas – kaitos fazių numatymas, įvardijimas. Mokslininkė kaitos idėjas kėlė, vadinas, veikė kaitos *pasirinkimo, arba inicijavimo*, fazėje. Kaip matyti iš atliktos kaitos *konceptualiuoju, asmens, organizacijos, valstybės lygmenimis* tekstų analizės, daugeliu atveju M. Lukšienė modeliavo, kaip turėtų būti įgyvendinamos naujos švietimo idėjos, vadinas, modeliavo *įgyvendinimo* fazę. Ar mokslininkės modeliuojama kaita siekė rezultatų fazę? Vertinant įvairių sričių, tarp jų ir švietimo kokybės, *rezultatų* įprasta sieti su numatoma *siekimais*. M. Lukšienės tekstuose aiškiai išreikšta, kokia kaitos procese turėtų tapti mokykla, koks turėtų būti išugdytas asmuo – vaikas ir mokytojas, kokią brandą turėtų būti pasiekusi tauta, visuomenė,

taigi pateikti, dabartiniu metu vartojamais terminais sakant, *švietimo siekiniai*. Tiesa, jų įvertinimo, ką M. Fullanas [22] laiko ketvirtąja kaitos faze, M. Lukšienė konkrečiai nemodeliuoja, tik pabrėžia būtinybę kurti *stebėsenos* sistemą ir pačiai mokyklai tapti savo ateitį *prognozuojančia* organizacija.

Mokslininkų, rašiusių kaitos klausimais [pvz., 10; 11; 21], pabrėžta, kad kaita „yra ne vienkartinis įvykis, o procesas, trunkantis geroką laiko tarpą. Reikšmingų pokyčių pasiekti sunku, nes tam reikia koreguoti įsitikinimus, veiklos kryptis ir struktūras“. M. Lukšienė švietimo kaitą taip pat aptaria kaip ilgą sudėtingą procesą, nuolat pabrėždama ir mokslininkų [pvz., 8] aptartą sąlygą, jog „kaita gali būti sėkminga, jeigu vienu metu žvelgiama iš daugelio perspektyvų“. Suvokti reformą, teikiamą informaciją „iš paukščio skrydžio“ – M. Lukšienės priminimas. Lyginant su kaitos teoretikų [pvz., 11] aptartomis kaitos perspektyvomis – technologine, politine ir kultūrine – matyti, kad M. Lukšienė, aptardama švietimo kaitą, orientavosi į technologiškai kintančią ugdymo aplinką, demokratiškumo link besikeičiančius visuomenės ir asmens santykius, nuolatos akcentavo brandžią asmens, tautos, visuomenės kultūrą ir jos ugdymą. Taigi analizuotuose M. Lukšienės tekstuose švietimo klausimais modeliuota kaita yra artima mokslininkų aptariamai teorinei kaitos sampratai.

Kas pastebėtina palyginus M. Lukšienės tekstuose numanomos kuriamo švietimo kokybės ypatumus su teoriškai mokslininkų aptariama švietimo kokybės samprata? Pavyzdžiui, lyginant mokslininkės numanomą kokybę su teoretikų [22] aptarta vadinamąja visumine švietimo kokybe, galima teigti, jog mokslininkė aptaria šias visuminės kokybės sudėtines dalis: *pradinių sąlygų kokybę* (mokomosios aplinkos, vadovėlių ir mokyimo priemonių, techninės įrangos, pedagoginio personalo ir kt.); *ugdymo proceso kokybę* (mokymo per pamokas, popamokinės veiklos, mokytojų ir mokinių tarpusavio santykių, bendradarbiavimo su tėvais, mokyklos klimato ir kt.); *pasekmių kokybę* (ilgalaikės švietimo pasekmės, tokios kaip augantis visuomenės kultūros lygis). Pastebėtina, kad aptardama pastarąją visuminės kokybės dalį M. Lukšienė orientuojasi ne į ekonominius, o į kultūrinius kokybės aspektus, tiesiogiai nekalba apie tokius teoretikų teikiamus kokybės komponentus kaip „nedarbo mažėjimas, gyventojų pajamų augimas, sėkmingas konkuravimas tarptautinėje darbo rinkoje ir kt.“. Tiesiogiai neakcentuota *rezultatų kokybės dalis* (valstybinių brandos egzaminų rezultatai, tarptautinių lyginamųjų tyrimų rezultatai, pasiekimai tarptautinėse olimpiadose ir kt.). Tačiau daug kur aptariama, kokios sąlygos turėtų būti sudarytos, kad

vaikas patirtų mokymosi sėkmę. Taigi akcentuotina, kad, M. Lukšienės požiūriu, rezultato kokybę, kai turima omeny mokinių mokymosi pasiekimus, lemia ugdymo proceso kokybė. Pastaroji lemia ir asmens brandą. M. Lukšienės tekstuose tiesiogiai neaptariama ir visuminės švietimo kokybės dalis – *pridėtinė vertė* (kiek svarus buvo ugdymo įstaigos indėlis, palyginti su kitais veiksniais: individo gabumais, tėvų pastangomis, korepetitorių pagalba ir kt.).

Teorinėse prielaidose pateikta mokslininkų [pvz., 18] pozicija, kad kokybė gali būti apibrėžiama ir kaip švietimo vertybės ir tikslai, minėtos vadinamosios dažniausiai taikomos švietime „didžiosios“ vertybės. M. Lukšienės tekstų analizė leidžia teigti, kad mokslininkė švietimą orientuoja į visas teoretikų aptariamas didžiąsias švietimo vertybes: *santykio su asmeniu* – teisingumą, pagarbą orumui ir teisėms, asmens laisvę; *paskirstymo vertybes* – lygybę, nešališkumą, prieinamumą; *piliетines vertybes* – demokratiškumą, dalyvavimą; *bendruomenines vertybes* – partnerystę, bendradarbiavimą; iš dalies – ir *viešųjų paslaugų etines vertybes* – skaidrumą, atsiskaitomumą. Pastebėtina, kad M. Lukšienės tekstų rašymo laikotarpiu švietimas, ugdymas dar nebuvo įvardijamas kaip *paslauga*, švietimas laikytas *valstybės misija*, *priederme savo piliečiams* – šviesti tautą, visuomenę, nes, mokslininkės požiūriu, beje, tai nuolatos pabrėžta analizuotuose jos tekstuose, tik apsišvietusi, kultūriškai brandi tauta, visuomenė gali būti ir valstybės išlikimo, jos kūrimo garantas. Didžiosios etinės vertybės M. Lukšienės suprastos kaip visų švietime dirbančių sąžiningas darbas vaiko, tautos, valstybės labui, atsiskaitymas už tą darbą visuomenei, jos nuolatinis, „nepaviršinis“ informavimas tiek apie švietimo keliamus tikslus ir jų priežastis, tiek apie tikslų siekimo eigą – švietimo reformą, tiek apie pasiekimus.

M. Lukšienės tekstuose keblu būtų išskirti tiesiogiai aptartas didžiąsias švietimo kokybę išreiškiančias *ekonominės vertybes* – ekonomiškumą, efektyvumą, veiksmingumą. Tikėtina, kad jas esant atskleistų dar gilesnė prasminė tekstų analizė, bet toks uždavinys straipsnyje nekeltas.

Taigi galima tvirtinti, kad M. Lukšienės tekstuose numanoma kuriamo švietimo kokybės samprata iš esmės artima dabartinėje mokslinėje literatūroje teikiamai teorinei kokybės sampratai.

M. Lukšienės formuluotų švietimo kaitos idėjų konceptualių, asmens, organizacijos, valstybės lygmenimis analizės rezultatai

Kaip minėta įvade, analizei pasirinkta priemonė – lyginamosios lentelės, sudarytos įvade pateiktos

Kaitos laikotarpiu susiklostanti nauja kokybė konceptualiuoju, asmens, organizacijos, valstybės lygmenimis

Kategorijos Subkategorijos	Kaita konceptualiuoju lygmeniu	Kaita asmens lygmeniu	Kaita organizacijos lygmeniu	Kaita valstybės lygmeniu
Nauja bendraisiais vertybiniais principais išreikšta švietimo kokybė	<p><i>Humanizavimas.</i></p> <p><i>Nacionalumas:</i> švietimo, mokyklos įsipareigojimas tautos kultūrai; meilės tautai ugdymas; asmens ir nacionalinės kultūros vienovė – mažos tautos išlikimo sąlyga; asmens, kaip tautos nario, brandos išugdymas;</p> <p><i>Demokratiškumas:</i> asmens ugdymas – ugdymas demokratijai; kokybiško švietimo visiems socialiniams sluoksniams prieinamumas.</p> <p><i>Atvirumas:</i> tautos kultūros branda bei atvirumas pasauliui, kitoms kultūroms – kultūros brandos kūrimo sąlyga; vertybinis <i>atvirumo</i> principas.</p>	<p><i>Nacionalumas:</i> nacionalinės kultūros pažinimo ugdymas ir išsiugdymas; gebėjimo tęsti kultūros tradiciją ugdymas ir išsiugdymas.</p> <p><i>Demokratiškumas:</i> mokymosi prieinamumo skirtingų gebėjimų vaikams užtikrinimas, siejamas su mokytojo, mokyklos požiūriu į nelygių, skirtingų gebėjimų vaikus ir elgesiu su jais.</p>	<p><i>Humaniškumas:</i> skleidžiamas aptariant kuriamos mokyklos savybes ir ugdymo kryptis.</p> <p><i>Mokyklos humaniškios</i> savybės: asmens skirtybės pripažįstanti ir priimanti; pakanti įvairių skirtingų gebėjimų vaikams; vaiko orumo nežeidžianti; vaikui palanki, patraukli; įstaiga, kurios vaikai nebijo.</p> <p><i>Nacionalumas:</i> mokyklos pagrindas – tautinė kultūra.</p> <p><i>Demokratiškumas:</i> bendravimą, bendradarbiavimą, demokratijos įgūdžius, bendruomeniškumą ugdanti; sukuriama palankus mokyklos mikroklimatas; demokratinių santykių ugdymui pasirengę ir įsipareigoję pedagogai.</p> <p><i>Atvirumas:</i> bendradarbiaujanti su visais švietimo valdymo lygmenimis; permanentinė; atvira vaikams, visuomenei, vaikų, jų tėvų interesams;</p>	<p><i>Nacionalumas:</i> Švietimas orientuotas į didžiųjų vertybių ugdymą, į atsakomybę tautai; nacionalinės kultūros išsiugdymas ir gebėjimas tęsti kultūros tradicijas.</p> <p><i>Demokratiškumas:</i> demokratijos ugdymas; laisvė – tai atsakomybė sąžinei ir kuriamai valstybei; individo ir visuomenės poreikių pusiausvyros išlaikymas kaip demokratijos bruožas; kiekvieno švietimo valdymo lygmens priedermė – demokratijos įgūdžių ugdymas; švietimo reforma – demokratijos valstybėje kūrimo priemonė; mokykla – demokratinę mąstymą, demokratinę sąmonę ugdanti, demokratinę valstybę kurianti valstybės institucija.</p> <p><i>Atvirumas:</i> esame maža tauta globaliame pasaulyje; negalime gyventi užsisklendę – turime būti maksimaliai atviri pasauliui; drauge – neprarasti nacionalinio tapatumo.</p>

Asmens brandos ugdymas	Asmens dorinės, pilietinės brandos ugdymas; asmens ir tautos integralumo ugdymas; bendražmogiškųjų vertybių (tolerancija, pagarba kitam, pasitikėjimas), laisvės ir atsakomybės ugdymas; asmens holistinė samprata; asmuo laikomas kuriama švietimo centru; asmens pasirinkimo brandai turi tarnauti kuriamos mokyklos struktūrai, organizuotam profiliniam mokymui.	Nauja <i>mokytojo brandos kokybė</i> : reformos esmės, naujų tikslų suvokimas; kompetencija kurti naują mokyklą; nuostata keistis, nuolat mokytis; savęs kaip kūrėjų ugdymas; informacinė kompetencija, analitinis, sisteminis mąstymas; holistinis požiūris į pasaulį, ugdymą; mokinio individualybės pažinimas; tikėjimas žmogaus gerumu kaip <i>humaniškumo principo</i> išraiška. <i>Mokytojo vaidmens kaita</i> : vaiko vedlys į kultūrą, socializaciją joje; mokėjimo mokytis, humaniškų nuostatų, demokratijos pagrindų ugdytojas; <i>Mokinio brandos bruožai</i> : išsiugdyta kultūrinė kompetencija; sąvoka; dorinė branda; humaniškos nuostatos; atsakomybė; bendražmogiškosios vertybės; pilietiškumas, orumas.	Kuriama mokykla orientuojama ugdyti: asmens savivoką, bendražmogiškąsias vertybes, kritinį mąstymą, demokratiškus santykius, dorinę ir pilietinę brandą, bendravimą, bendradarbiavimą, supratimą.	Asmens brandos ugdymas – tautos išlikimo sąlyga; visuomenės kultūrinio lygio išugdytas švietimo priedermė – doras, atsakingas, savarankiškai mąstančio asmens ugdymas; asmens vidinių nuostatų kaita; Kultūros ir švietimo politika aprėpia asmens dorinį ugdymą; dorinės sąmonės kaita; asmens ugdymas – valstybės ir individualybės susitarimo, kompromiso ieškojimas; paisyti individualybės, auginti žmogų, kad jisai sugebėtų pasirinkti ir atsakyti už pasirinkimą; atsakomybė yra pagrindinis piliečio bruožas.
Holistinio požiūrio į pasaulį ugdymas	Tautos–kultūros–asmens holistinė samprata; žmogaus–kultūros–visuomenės holistinė samprata; ugdymo turinio sudarymas remiantis holistiniu požiūriu.	Išsiugdytiną asmens sisteminis mąstymas, holistinis požiūris į pasaulį;	Vienas iš mokyklos uždavinių – ugdyti holistinį požiūrį į pasaulį.	Visuminis (holistinis) kultūros, asmens, visuomenės suvokimas; holistinis pasaulio ir jo keliamų iššūkių suvokimas;

Nauja ugdymo turinio kokybė	ugdymo turinio integravimo, diferencijavimo principai; koncentrinė turinio struktūra; turinio pliuralistinis pobūdis – prielaida kritiniam mąstymui ir asmens pilietinei kompetencijai ugdyti.	Į <i>vaiką orientuoto</i> ugdymo turinio teikimas ir metodų taikymas, siejamas su mokymosi prieinamumu. <i>Mokytojas</i> – gebantis kurti individualias programas, individualizuoti metodus, rasti individualų mokymo kelią, orientuoti mokymą ne į faktų kalimą, o į mąstymo ugdymą; padėti vaikui atrasti savus mokymosi metodus; sukurti mokymosi galimybes skirtingų gebėjimų vaikams.	Mokykla – į vaiką orientuotą ugdymo turinį teikianti institucija: saugi mokymosi aplinka; įveikiamas mokymosi krūvis; mokyklos lygmeniu peržiūrima mokymosi programos apimtis; individualizuoti metodai; diegiami ugdymo integravimo būdai; laisvas, vaiko psichologiją išmanantis mokytojas.	Kompetetingo asmens ugdymo demokratijai priemonė – etikos ir pilietiniai programų dalykai.
Naujai suprasta švietimo paskirtis ir organizavimas	Švietimo grandžių permanentiškumas; švietimas – kultūros dalis ir kultūrą kurianti sistema; rekonstrukcinė švietimo paskirtis; jai atlikti – kurti modernią vadybą, švietimo vertinimosi, stebėsenos sistemą.	Nauja <i>mokymosi aplinkos kokybė</i> : humanizuotas mokyklos mikroklimatas; dorovinio klimato kaita (dorovingumas šiame kontekste siejamas su sąžiningu mokytojo, mokinio darbu). <i>Pakitusi mokytojų rengimo kokybė</i> : naujas mokytojo kompetencijas ir savybes išugdantis pedagogų rengimas;	<i>Mokyklos nauja paskirtis</i> : istorinio kaitos uždavinio vykdytoja ir kaitos įtvirtintoja; valstybės kultūros – tautos išlikimo garanto – kūrėja; kultūros židinys – antrieji vaiko namai; institucija, ugdanči asmenį ateičiai.	Švietimo sistemos sukūrimas – valstybės nepriklausomybės kūrimo ir išlaikymo viena iš sąlygų; švietimo priedermė – visuomenės mentaliteto kaita; švietimo priedermė – grąžinti į visuomenę vertybes; sėkminga valstybės raida tik remiantis tvirtomis vertybėmis;
Naujų asmens ir visuomenės kompetencijų ugdymas	Kompetencijos veikti ateičiai ugdymas: demokratiškos pedagogikos idėjų perėmimas; ugdymo naujovių išmanymas, naujausių psichologinių teorijų išmanymas; informuotos visuomenės ugdymas; visų asmenų, švietimo grandžių, visuomenės komunikacinės kompetencijos ugdymas.	Naujos, išsiugdytinios <i>mokytojo kompetencijos</i> (aptartos asmens brandos subkategorijų grupėje); nuolatinė orientacija į kintančius laiko uždavinius. Išsiugdytina asmens <i>kompetencija gyventi laisvėje</i> .	Mokykla – bendruomenė, gebanti atsinaujinti; prognozuoti savo ateitį, strategiškai mąstyti; gebanti nuolatos jausti laiko pakaitas ir į jas orientuotis, atsinaujinti;	Visuomenės komunikacinės kompetencijos ugdymas; Visuomenės informavimas – valdžios politikos dalis; Visuomenės telkimas – politikos dalis.

tyrimo loginės struktūros pagrindų: kokius to laiko švietimo bruožus ar susiklosčiusią situaciją M. Lukšienė konstatuoja, kokią kaitą siūlo. Atlikus 42 informacinių vienetų – M. Lukšienės tekstų [15] – nuodugnią analizę pagal pasirinktas apibendrinamąsias kategorijas – švietimo kaitą conceptualiuoju, asmens, organizacijos, valstybės lygmenimis – išskirtos su nauja, kaitai prasidėjus, susiklostančia kokybe, siečinos subkategorijos. Kiekvienu lygmeniu analizuotuose tekstuose subkategorijų dalis pasikartoja, pasikartojančios subkategorijos sisteminamos į grupes. Kaitos laikotarpiu susiklostančios kokybės turinio raiška apibendrintai teikiama 1 lentelėje.

1 lentelėje pateikiamas subkategorijoms priskirtas turinys sudaro švietimo kokybės, kokią ją modeliavo M. Lukšienė, santykinai visuminį vaizdą, susiklostantį vykstant kaitai conceptualiuoju, asmens, organizacijos, valstybės lygmenimis.

M. Lukšienės tekstuose numanomos švietimo kokybės ir dabartinės sutartinės švietimo kokybės lyginamosios analizės rezultatai

Švietimo sutartinės kokybės dabartinis turinys išreikštas mokyklos veiklos vertinimą ir vertinimą reglamentuojančiuose dokumentuose [3; 4]. Todėl jais remtasi atliekant lyginamąją M. Lukšienės tekstuose numanomą ir dokumentais nusakytą dabartinės švietimo kokybės turinį.

Be to, laikytasi teorinės prielaidos, kad kokybė gali būti apibrėžiama kaip vertybės ir tikslai. Teigta, kad „apibrėžiant kokybę vertybėmis, „kokybiškas“ švietimas yra tas, kuris organizuojamas jų laikantis ir padeda siekti tikslų“ [18]. Švietimo vertybės, vertybiniai tikslai įprastai išreiškiami svarbiausiuose švietimą reglamentuojančiuose dokumentuose. Lietuvos atveju tokie dokumentai yra *Švietimo įstatymas* ir *Valstybinė švietimo strategija*. Lyginamajai analizei pasirinkta 2012 m. galiojanti *Švietimo įstatymo* (2011) redakcija [14] ir *Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 m. nuostatos* [22].

M. Lukšienės tekstuose numanomos kuriamo švietimo kokybės ir dabartinės sutartinės švietimo kokybės lyginamoji analizė teikiama 2 lentelėje.

2 lentelėje pateikta M. Lukšienės tekstuose išskirtų kuriamo švietimo kokybės turinį išreiškiančių subkategorijų grupių ir sutartinių dabartinio formavimo švietimo kokybės rodiklių, išdėstytų *Bendrojo lavinimo mokyklos veiklos kokybės įsivertinimo rekomendacijose* [4], lyginamoji analizė leidžia teigti, kad beveik visoms tekstuose išskirtoms kokybę išreiškiančioms subkategorijų grupėms yra atitikmenų sutartiniuose mokyklos veiklos kokybės vertinimo rodikliuose. Tiesa, nėra mokyklos veiklos kokybės

rodikliuose, išskleistuose jų požymiuose tiesioginės nuorodos į nacionalumo bruožą, išskleistas mokyklos etosas orientuoja į tradicijas, tiksliau – į pačios mokyklos tradicijas, ritualus ir pan., bet realiai pastarosios nebūtinai siejamos su tautos tradicijomis, tautiškumu.

Nėra tiesioginių sąsajų su M. Lukšienės aktualintu ugdymo turinio koncentriškumu. Koncentrinis ugdymo turinio struktūrinimas yra įtvirtintas ugdymo pakopų bendrosiose programose, mokyklos jį savaime įgyvendina, taigi šis kažkada M. Lukšienės pabrėžtas požymis jau, teoriškai sakant, institucionalizuotas, t. y. įtvirtintas ir tapęs ugdymo turinio įprasta savastimi, teikiama programose valstybės švietimo politikos kūrėjų lygmens, todėl neaktualinamas mokyklos veiklos kokybės lygmeniu.

Nėra tiesioginių sąsajų su M. Lukšienės aktualinta švietimo rekonstrukcine paskirtimi. Mokykla šią paskirtį atlieka netiesiogiai, t. y. ugdydama asmenis, per juos – tautą ir visuomenę, bet pastarasis švietimo kokybės požymis labiau priskirtinas valstybės lygmeniu vykdomai švietimo politikai, taigi ir jos lygmeniu funkcionuojantiems švietimo dokumentams.

Taigi matyti, kad mokslininkės numanyta kuriamo švietimo kokybė išliko aktuali per visą švietimo reformos laikotarpį. Tai, beje, įvade minėtuose Švietimo ir mokslo ministerijos organizuotuose Meilės Lukšienės skaitymuose yra itin pabrėžusi V. Vaičekauskienė: „Peržiūrėjus visas idėjas, kaip atrodo tas laikas tada, ir kaip atrodo laikas dabar, akivaizdu, kad mes gyvename tomis idėjomis, kurios kažkada (1988 m., 1990 m., 1995 m.) buvo iššūkiai, šokiravo žmones ir nebuvo priimami. Nors dabar tai mūsų tiesos, bet daugelį jų tebesprendžiame. Jos nepakito <...>“ [19].

Empirinis kokybinis tyrimas – M. Lukšienės tekstų kokybinė analizė patvirtina: sutartiniai dabartiniai mokyklos veiklos kokybės rodikliai, jų turinys iš esmės atitinka M. Lukšienės tekstuose numanomos kuriamo švietimo kokybės turinį.

Kokia situacija, palyginti M. Lukšienės tekstų kokybinę analizę ir išskirtų kuriamo švietimo kokybę išreiškiančių subkategorijų grupių ir pagrindinių švietimo dokumentų – *Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų* [20] ir *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo* (2011 m. redakcijos) [14] – atitiktį? Teigtina, kad šie dokumentai pirmiausia išreiškia, įtvirtina didžiąsias švietimo vertybes ir tikslus, kuriais, mokslininkų teigimu, taip pat gali būti apibrėžiama švietimo kokybė. Lyginant išskirtas į bendruosius švietimo vertybinius principus – humaniškumą, demokratiškumą (jame – ir mokymosi prieinamumą), nacionalumą, atvirumą / atsinaujinimą – M.

M. Lukšienės numanomos ir dabartinės sutartinės švietimo kokybės lyginamoji analizė

Eil. Nr.	M. Lukšienės tekstų kokybės turinį išreiškiančios subkategorijų grupės ir jų dėmenys	Kokybės raiška mokyklos veiklos vertinimo rodikliais <i>Bendrojo lavinimo mokyklos veiklos kokybės įsivertinimo rekomendacijose</i> (2009)	Kokybės raiška svarbiausiuose švietimo dokumentuose: <i>Švietimo įstatyme</i> (2011, ŠĮ); <i>Valstybinės švietimo strategijos nuostatose</i> (2003, VŠSN)
1.	Bendrieji švietimo vertybiniai principai Humaniškumas;	1.1.4. Bendruomenės santykiai; 4.1.1. Bendroji rūpinimosi mokiniais politika; 4.2.1. Pagalba mokantis; 2.3.3. Mokytojo ir mokinio dialogas;	„Švietimas remiasi humaniško principu.“ (VŠSN, II. Vertybės ir principai).
	Demokratiškumas;	5.3.1. Valdymo demokratiškumas.	„Švietimas remiasi demokratiškumo principu.“ (VŠSN, II. Vertybės ir principai). „Stiprinti visuomenės demokratinę valstybės raidą“ (ŠĮ, švietimo tikslai, nr 3). „Sudaryti sąlygas asmeniui įgyti demokratijos tradicijas.“ (ŠĮ, švietimo tikslai, Nr. 5).
	Mokymosi prieinamumas;	4.3.1. Specialiųjų poreikių mokinių ugdymas; 4.3.2. Gabių vaikų ugdymas; 2.5.1. Mokymosi poreikių nustatymas.	„Atvira, lanksti švietimo sistema.“ (ŠĮ, 5 straipsnis. Švietimo sistemos principai, Nr. 4). „Išplėtojama tęstinė, mokymąsi visą gyvenimą laiduojanti ir prieinama, socialiai teisinga švietimo sistema.“ (VŠSN, III. Pagrindiniai siekiai, Nr.2).
	Nacionalumas;	Nėra atitinkamo rodiklio.	„Garantuoti tautos ir krašto kultūros tęstinumą, jos tapatybės išsaugojimą.“ (ŠĮ, 3 straipsnis. Švietimo tikslai, Nr. 4). „Laiduoti tautos ir krašto kultūros tęstinumą, nuolatinį kūrimą, tapatybės išsaugojimą, puoselėti šios kultūros atvirumą ir dialogiškumą.“ (VŠSN, I. Paskirtis ir bendrosios nuostatos. Švietimo misija Nr. 4).
2.	Atvirumas / atsinaujinimas;	1.1.5. Mokyklos atvirumas ir svetingumas; 1.1.6. Klasių mikroklimatas; 1.2.3. Mokyklos kaip organizacijos pažangos siekis.	„Išsivirti Vakarų kultūros ir ūkio erdvėje.“ (VŠSN, Paskirtis ir bendrosios nuostatos. Strateginiai tikslai, Nr. 1). „Švietimas remiasi atsinaujinimo principu.“ (II. Vertybės ir principai, Nr. 9).
	Ugdomo asmens branda Dorinė branda;	1.3.2. Pageidautino elgesio skatinimas; 4.1.2. Mokinių asmenybės ir socialinė raida.	„Išugdyti kiekvienam asmeniui vertybines orientacijas, leidžiančias tapti doru žmogumi.“ (ŠĮ, 3 straipsnis. Švietimo tikslai Nr.1).
	Pilietinė branda;	1.1.1. Vertybės, elgesio normos, principai; 1.1.2. Tradicijos ir ritualai; 2.3.2. Mokymo ir gyvenimo ryšys.	„Išplėtoti gebėjimus ir patirtį, būtiną asmeniui, kaip kompetentingam Lietuvos Respublikos piliečiui, Europos ir pasaulio bendrijos, daugiakultūrinės visuomenės nariui.“ (ŠĮ, 3 straipsnis. Švietimo tikslai Nr. 5).
	Asmens ir tautos integravimas;	Nėra atitinkamo rodiklio.	„Laiduoti sąlygas asmens brandžiai tautinei savimonei, dorovinei, estetinei, kultūrinei, pasaulėžiūrai formuotis, garantuoti tautos ir krašto kultūros tęstinumą. Puoselėti krašto atvirumą ir dialogiškumą.“ (ŠĮ, 3 straipsnis. Švietimo tikslai Nr. 3).
	Bendražmogiškos vertybės (laisvė, tolerancija, atsakomybė, pagarba ir t.t.);	1.1.1. Vertybės, elgesio normos, principai; 2.3.3. Mokytojo ir mokinio dialogas; 2.4.3. Mokymasis bendradarbiaujant; 4.5.1. Tėvų pagalba mokantis.	„Išugdyti kiekvienam asmeniui vertybines orientacijas.“ (ŠĮ, 3 straipsnis. Švietimo tikslai Nr. 1).
	Kultūrinė kompetencija;	1.1.2. Tradicijos ir ritualai; 1.1.3. Tapatumo jausmas.	„Ugdoma kultūrinė kompetencija.“ (VŠSN, 13. Kad būtų užtikrinta švietimo plėtotės kokybė Nr.1).
	Savižina;	2.4.2. Mokėjimas mokytis; 2.6.1. Vertinimas kaip pažinimas; 4.4. Pagalba planuojant karjerą.	„Suteikiamos galimybės nuolat savarankiškai mokytis.“ (ŠĮ, 17 straipsnis. Savišvieta nr1.). „Lietuvos švietimo sistema apima ir savišvietą.“ (ŠĮ, 6 straipsnis. VŠSN, švietimo misija, Nr. 2).
	Kompetencija gyventi laisvėje;	1.1.1. Vertybės, elgesio normos, principai.	„Pasirinkimo laisvė ir atsakomybė.“ (ŠĮ, Švietimo sąvoka.) „Lietuvos švietimas grindžiamas žmogaus laisvių ir teisių vertybėmis.“ (VŠSN, II Vertybės ir principai, Nr. 1).
	Kritinis mąstymas.	2.4.2. Mokėjimas mokytis.	„Pertvarkoma mokinių pasiekimų vertinimo ugdymo procese sistema: siekiama labiau motyvuoti mokinius mokytis ir mokytojus siekti ugdymo kokybės, geriau informuoti mokinius bei jų tėvus apie mokymosi rezultatus, pratinti mokinius vertinti savo pasiekimus“ (VŠSN, įgyvendinimo priemonės. Modernizuojami švietimo tyrimai ir vertinimas, Nr. 3).

3.	Kuriamo švietimo ugdymo kryptys Ugdymas demokratijai;	2.3.1. Mokymo nuostatos ir būdai.	„Demokratiškumo principas.“ (VŠSN, II. Vertybės ir principai.).
	Bendravimo, bendradarbiavimo ugdymas;	1.1.4. Bendruomenės santykiai; 1.1.5. Mokyklos atvirumas ir svetingumas; 1.4.2. Partnerystė su kitomis institucijomis; 2.3.3. Mokytojo ir mokinio dialogas; 2.4.3. Mokymasis bendradarbiaujant; 4.5.2. Tėvų švietimo politika.	„Įdiegiami bendradarbiavimą skatinantys ugdymo metodai.“ (VŠSN, 13. Įgyvendinimo priemonės. Kad būtų užtikrinta švietimo plėtotės kokybė Nr. 1).
	Asmens savivokos ugdymas;	1.2.1. Asmenybės raidos lūkesčiai; 4.1.2. Mokinių asmenybės ir socialinė raida; 4.2.2. Psichologinė pagalba.	„Padėti asmeniui suvokti šiuolaikinį pasaulį, įgyti kultūrinę bei socialinę kompetenciją, būti savarankišku, veikliu, atsakingu žmogumi, norinčiu ir gebančiu nuolat mokytis bei kurti savo ir bendruomenės gyvenimą.“ (VŠSN, Paskirtis ir bendrosios nuostatos. Švietimo misija Nr. 1).
4.	Bendruomeniškumo ugdymas.	1.1.4. Bendruomenės santykiai.	„Mokyklos bendruomenės nariai gali dalyvauti švietimo valdyme“ (ŠĮ, 63 straipsnis. Mokyklos bendruomenės narių dalyvavimas švietimo valdyme Nr. 1). Ugdymo turinys atitinkantis bendruomenės poreikius. (ŠĮ, 4 straipsnis. Ugdymo turinys Nr. 2). „Stiprinama ir plėtojama mokyklos ir vietos bendruomenės sąveika.“ (VŠSN, IV. Įgyvendinimo priemonės Nr. 7).
	Asmens (mokytojo) kompetencija Ugdymo naujovių išmanymas;	2.2.1. Mokytojo veiklos planavimas; 2.2.2. Pamokos struktūros kokybė; 2.3.2. Mokymo ir gyvenimo ryšys.	„Tęstinumo principas švietimo sistemoje (atvirumas naujovėms).“ (ŠĮ, 5 straipsnis. Švietimo sistemos principai Nr. 4).
	Demokratiškos pedagogikos idėjų perėmimas;	5.3.1. Valdymo demokratiškumas.	„Plėtoti demokratinę krašto kultūrą.“ (VŠSN, I. Paskirtis ir bendrosios nuostatos. Strateginiai tikslai Nr. 2.). „Kontekstualumo principas.“ (ŠĮ, 5 straipsnis. Švietimo sistemos principai Nr. 2).
5.	Psichologijos naujausių teorijų išmanymas;	4.2.2. Psichologinė pagalba.	„Pagalba mokyklai ir mokytojui teikiant informaciją psichologijos klausimais.“ (ŠĮ, 23 straipsnis. Pagalba mokyklai ir mokytojui Nr. 1).
	Komunikacinė kompetencija.	4.5.2. Tėvų švietimo politika; 1.4.2. Partnerystė su kitomis institucijomis.	„Informavimas apie švietimą.“ (ŠĮ, 26 straipsnis. Informavimas apie švietimą Nr. 1,2,3). Bendravimo, vertybė. (VŠSN, II. Vertybės ir principai Nr. 1).
	Kuriamo ugdymo turinio kokybė. Į mokinio poreikius orientuotas ugdymo turinys;	2.5.1. Mokymosi poreikių nustatymas; 2.1.1. Ugdymo programos.	„Padėti asmeniui įgyti profesinę kvalifikaciją, atitinkančią šiuolaikinį technologijų, kultūros bei asmeninių gebėjimų lygį, ir sudaryti sąlygas mokytis visą gyvenimą – nuolat tenkinti pažinimo poreikius, siekti naujų kompetencijų ir kvalifikacijų, reikalingų jo profesinei karjerai ir gyvenimo įprasminimui.“ (VŠSN, I. Paskirtis ir bendrosios nuostatos. Užtikrinti europinius standartus ir šiuolaikinės Lietuvos visuomenės poreikius atitinkančią švietimo kokybę Nr. 2.)
6.	Į vaiko gebėjimus orientuotas ugdymo turinys;	4.3.1. Specialiųjų poreikių mokinių ugdymas; 4.3.2. Gabių vaikų ugdymas.	„Specialioji pagalba mokiniui, kuriam jos reikia, teikiama mokykloje.“ (ŠĮ, 21 straipsnis. Specialioji pedagogika ir specialioji pagalba Nr. 3). „Lygių galimybių principas.“ (ŠĮ, 5 straipsnis. Švietimo sistemos principai Nr. 1).
	Ugdymo turinio individualizavimas, diferencijavimas;	2.5.2. Mokymosi veiklos diferencijavimas.	„Ugdymo turinys orientuotas į ugdymosi poreikius ir interesus.“ (ŠĮ, 4 straipsnis. Ugdymo turinys Nr. 2).
	Ugdymo turinio koncentriškumas;	Neaptariamas veiklos vertinimo rodiklis	Neaptariamas švietimo dokumentuose (ŠĮ, 2011; VŠSN, 2003).
6.	Vaikui palanki mokymosi aplinka.	1.1.6. Klasių mikroklimatas; 1.3.1. Darbo tvarka ir taisyklės; 1.3.3. Aplinkos jaukumas; 5.5.3. Patalpų naudojimas.	„Mokymosi aplinka turi atitikti higienos normas.“ (ŠĮ, 40 straipsnis. Materialinis švietimo aprūpinimas ir mokymosi krūvis Nr. 1).
	Holistinis požiūris į pasaulį. Holistinė asmens–kultūros–tautos visuomenės samprata;	1.1.5. Mokyklos atvirumas ir svetingumas.	„Padėti asmeniui suvokti save, šiuolaikinį pasaulį.“ (VŠSN, I. Paskirtis ir bendrosios nuostatos. Švietimo misija Nr. 1).
	Ugdymo integracija.	2.1.3. Dalykų ryšiai ir integracija.	Neaptariama

7.	Švietimo paskirtis ir organizavimas Rekonstrukcinė švietimo paskirtis;	Neaptariamas	„Švietimas, kaip asmens, visuomenės ir valstybės ateities kūrimo būdas. Švietimas savo paskirtį geriausiai atlieka tada, kai jo raida lenkia bendrąją visuomenės raidą.“ (ŠĮ, švietimo samprata).
	Švietimas – kultūros integrali dalis ir kultūrą kurianti sistema;	1.1.5. Mokyklos atvirumas ir svetingumas; 1.1.3. Tapatumo jausmas.	„Perteikti asmeniui tautinės ir etninės kultūros pagrindus, laiduoti sąlygas savimonei, tautinei, estetiniai, mokslinei kultūrai. Garantuoti tautos, krašto kultūros tęstinumą.“ (ŠĮ, 3 straipsnis. Švietimo tikslai Nr. 4).
	Švietimo visų grandžių permanentiškumas;	Neaptariamas veiklos vertinimo rodiklis.	„Švietimo sistema yra lanksti, atvira, pagrįsta įvairių formų ir institucijų sąveika.“ (ŠĮ, 5 straipsnis. Švietimo sistemos principai Nr. 4).
	Moderni vadyba;	5.3.1. Valdymo demokratiškumas; 5.3.2. Lyderystė mokykloje; 5.4.1. Personalo komplektavimas; 5.4.2. Dėmesys personalui; 5.4.3. Personalo darbo organizavimas; 5.5.1. Lėšų vadyba; 5.5.2. Turto vadyba.	„Sukuriama atsakingu valdymu, tikslingu finansavimu ir racionalių išteklių naudojimu švietimo sistema.“ (VŠSN, III. Pagrindiniai siekiai Nr. 1). „Švietimo valdymo paskirtis – laiduoti kokybę vadybos priemonėmis – stebėseną, planavimą, įgaliojimą ir atsakomybės paskirstymu ir priežiūra.“ (ŠĮ, 52 straipsnis. Švietimo valdymas ir valdymo subjektai Nr. 1.). „Veiksmingumo principas.“ (ŠĮ, 5 straipsnis. Švietimo sistemos principai Nr. 3).
	Švietimo vertinimas, stebėseną (monitoringas).	5.2.1. Išvertinimo procesas; 5.2.2. Išvertinimo procesų naudojimas.	„Švietimo stebėseną ir planavimą.“ (ŠĮ, 53 straipsnis. Švietimo stebėseną. 54 straipsnis. Švietimo valdymas.).
8.	Mokyklos kaip organizacijos pokyčiai Asmens ugdytoja;	1.2.3. Mokyklos kaip organizacijos pažangos siekiai.	„Užtikrinama švietimo kokybė, atitinkanti atviroje pilietinėje visuomenėje ir rinkos ūkyje gyvenančio asmens, visuotinius dabarties pasaulio visuomenės poreikius“ (VŠSN, III. Pagrindiniai siekiai nr 3).
	Kultūros židynys; Kultūros kūrėja;	1.1.1. Vertybės, elgesio normos, principai; 1.1.2. Tradicijos ir ritualai; 1.1.3. Tapatumo jausmas; 1.3.2. Pageidaujamo elgesio skatinimas; 1.3.3. Aplinkos jaukumas; 1.4.2. Partnerystė su kitomis institucijomis.	„Perteikti asmeniui tautinės ir etninės kultūros pagrindus, Europos ir pasaulio humanistinės kultūros tradicijas ir vertybes“ (ŠĮ, 3 str. Švietimo tikslai Nr.4); „Garantuoti tautos, krašto kultūros tęstinumą.“ (ŠĮ, 3 str.. Švietimo tikslai Nr.4)
	Istorinio kaitos uždavinio vykdytoja – ugdanti demokratiją, įtvirtinanti demokratiją.	5.3.1. Valdymo demokratija.	„Demokratiškumo principas“ (VŠSN, II. Vertybės ir principai.)
	Prognozuojanti savo ateitį.	5.2.1. Išvertinimo procesas; 5.1.1. Mokyklos vizija, misija ir tikslai.	„Švietimo stebėsenos paskirtis – sudaryti sąlygas visiems švietimo valdymo subjektams priimti pagrįstus sprendimus ir vykdyti švietimo kokybę laiduojantį valdymą.“ (ŠĮ, 53 str. Švietimo stebėseną Nr.1). Švietimo planavimo paskirtis – įvertinus švietimo būklę ir atsivėlus į visuomenės švietimo poreikius, nustatyti ilgalaikius ir trumpalaikius švietimo tikslus ir uždavinius, apibrėžti prioritetus ir priemones uždaviniams vykdyti.“ (ŠĮ, 54 str. Švietimo planavimas Nr.1)

Lukšienės tekstų kokybės turinį išreiškiančias subkategorijų grupes ir minėtų dokumentų dalis ar straipsnius, kurie tiesiogiai išreiškia švietimo principus, galima abejoti, ar dabartinis švietimas nuo M. Lukšienės formuluotų vertybinių principų nenutolęs.

Pavyzdžiui, *Švietimo įstatymo* 5 straipsnis (Švietimo sistemos principai) įvardija principais *lygių galimybes* („švietimo sistema yra socialiai teisinga, ji užtikrina asmens teisių įgyvendinimą, kiekvienam asmeniui ji laiduoja švietimo prieinamumą, bendrojo išsilavinimo bei pirmosios kvalifikacijos įgijimą ir sudaro sąlygas tobulinti turimą kvalifikaciją ar įgyti naują“), *kontekstualumą* („švietimo sistema yra glaudžiai susieta su krašto ūkinės, socialinės, kultūrinės raidos kontekstu, kartu su juo atsinaujina ir atitinka

nuolat kintančias visuomenės reikmes“), *veiksmingumą* („švietimo sistema siekia geros kokybės rezultatų sumaniai ir taupiai naudodama turimus išteklius, nuolat vertindama, analizuodama ir planuodama savo veiklą, remdamasi veiksminga vadyba – tinkamais ir laiku priimamais sprendimais“), *tęstinumą* („švietimo sistema yra lanksti, atvira, pagrįsta įvairių formų ir institucijų sąveika; ji sudaro sąlygas kiekvienam asmeniui mokytis visą gyvenimą“). Taigi lyginami su M. Lukšienės iškeltais principais matome gana akivaizdų pasikeitimą. Tačiau lyginamoji analizė leidžia teigti, kad šie vertybiniai švietimo principai yra skleidžiami kitų *Švietimo įstatymo* straipsnių ir punktų turinyje. Antai itin aktualus *nacionalumo* principas išreikštas *Švietimo įstatymo* preambulėje:

„Švietimas, kaip asmens, visuomenės ir valstybės ateities kūrimo būdas, grindžiamas žmogaus nelygstamos vertės, jo pasirinkimo laisvės, dorinės atsakomybės pripažinimu, demokratiniais santykiais, šalies kultūros tradicijomis. Švietimas saugo ir kuria tautos tapatybę, perduoda vertybes, kurios daro žmogaus gyvenimą prasmingą, visuomenės gyvenimą – darnų ir solidarų, valstybės – pažangų ir saugų.“ Be čia išreikšto nacionalumo, galima įžvelgti ir humaniškumo, ir demokratiškumo raišką, kuri gana plačiai išskleidžiama kituose įstatymo straipsniuose. Vadinasi, galima teigti, kad ir nuo vertybėmis M. Lukšienės išreikštos švietimo kokybės naujausiuose švietimo dokumentuose dar ir 22-aisiais nepriklausomos Lietuvos gyvavimo, ir 25-aisiais švietimo reformos metais, nepaisant kai kurių tiesiogių neatitikimų, nenukrypstant. Nors minėtuose M. Lukšienės skaitymuose mokslininkė V. Vaicekauskienė [19] teikia kitokią išvadą: „Su atsinaujinimu ir nacionalumu atsitiko truputėlį kitaip – tas vertybes ilgainiui tiesiog pamiršome. Jas pakeitė kita dichotomija – ekonomiškumas ir švietimo kokybė. Atsinaujinimą ir nacionalumą pamiršome, nes paskendome pasaulyje, pamatėme, kad nebespėjame tvarkytis su tuo, kas mus užgriūva, neatsilikdami nespėjame paskui pasaulį.“ Šiam mokslininkės pateiktam požiūriui empiriniame tyrime atlikta lyginamoji analizė leistų santykinai prieštarauti.

Išvados

1. M. Lukšienės tekstuose švietimo klausimais modeliuota kaita yra artima mokslininkų aptariamai teorinei kaitos sampratai: kaitos vykstant kovai tarp dviejų socialinių jėgų idėjai, kaitos fazėms, kaitos kaip ilgalaikio proceso sampratai, kaitos perspektyvoms.
2. M. Lukšienės tekstuose švietimo klausimais numanoma kuriamo švietimo kokybė yra artima mokslininkų aptariamai teorinei kokybės sampratai: visuminės kokybės sudėtinėms dalims – pradinių sąlygų kokybei, ugdymo proceso kokybei, iš dalies – pasekmių kokybei, pasekmes suprantant kaip tautos, visuomenės kultūrinę brandą; netiesiogiai – rezultatų kokybei; tiesiogiai neaptariama ir visuminės švietimo kokybės dalis pridėtinė vertė.
3. Analizuotuose M. Lukšienės tekstuose švietimo klausimais numanoma kuriamo švietimo kokybė yra artima mokslininkų aptariamai teorinei kokybės, išreikštos didžiosiomis vertybėmis, sampratai: santykio su asmeniu, paskirstymo, pilietinėms, bendruomeninėms vertybėms, iš dalies – viešųjų paslaugų etinėms vertybėms; nefiksuota tiesiogiai aptartų švietimo kokybę išreiškiančių ekonominių vertybių.

4. M. Lukšienės tekstuose išskirtų kuriamo švietimo kokybės turinį išreiškiančių subkategorijų grupių ir sutartinių dabartinio formaliojo švietimo kokybės rodiklių lyginamosios analizės pagrindu teigtina: iš esmės visoms išskirtoms kokybę išreiškiančioms subkategorijų grupėms yra atitiktų dabartiniuose sutartiniuose mokyklos veiklos kokybės vertinimosi rodikliuose, taigi M. Lukšienės numanomas ir dabar kuriamo švietimo kokybės turinys yra artimi.

5. M. Lukšienės tekstuose išskirtų kuriamo švietimo kokybės turinį išreiškiančių subkategorijų grupių ir švietimo vertybinius principus bei tikslus įtvirtinančių švietimo dokumentų – *LR švietimo įstatymo* (2011), *Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų lyginamosios analizės* pagrindu teigtina: pastebima tendencija, kad pagrindiniai vertybiniai švietimo principai, kuriais gali būti išreiškiama švietimo kokybė ir į kuriuos orientavo M. Lukšienė, – humaniškumas, demokratiškumas, nacionalumas ir atsinaujinimas – Lietuvos švietimą reglamentuojančiuose dokumentuose per nepriklausomos Lietuvos švietimo kūrimo laikotarpį išlaikomi netolygiai.

6. M. Lukšienės tekstuose švietimo klausimais numanomos kuriamo švietimo kokybės ir dabartinės sutartinės švietimo kokybės turinio artumas rodo, kad mokslininkės idėjos yra tvarios dabartiniame švietimo reformos etape.

Literatūra

1. Bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės išorės audito tvarkos aprašas. LR švietimo ir mokslo ministro 2007 m. balandžio 2 d. įsakymas Nr. ISAK-587. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 41-1550.
2. Bendrojo lavinimo mokyklos vidaus audito tvarkos aprašas. LR švietimo ir mokslo ministro 2007 m. liepos 18 d. įsakymas Nr. ISAK-1469. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 82-3372.
3. Bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės išorės vertinimo tvarkos aprašas. LR švietimo ir mokslo ministro 2009 m. kovo 30 d. įsakymas Nr. ISAK-608.
4. Bendrojo lavinimo mokyklos veiklos kokybės įsivertinimo rekomendacijos. LR švietimo ir mokslo ministro 2009 m. kovo 30 d. įsakymas Nr. ISAK-607.
5. Bitinas B., Rupšienė L., Žydžiūnaitė V. *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė, 2008.
6. Bruzgelevičienė R. *Lietuvos švietimo reforma ugdymo paradigmu kaitos aspektu 1988–1997 m.*

- Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2007.
7. Bruzgelevičienė R. *Lietuvos švietimo kūrimas 1988–1997*. Monografija. Vilnius: Sapnų sala, 2008.
 8. Corbett H. D., Rossman G. Three paths to implementing change. *Curriculum inquiry*, 1989, 19 (2), p. 163–190.
 9. *Formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo koncepcija*, 2008, Nr. ISAK-3219. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=332022&p_query=&p_tr>.
 10. Hargreaves A. *Keičiasi mokytojai, keičiasi laikai*. Vilnius: Tyto alba, 1999.
 11. Hopkins D., Ainscow M., West M. *Kaita ir mokyklos tobulinimas*. Vilnius: Tyto alba, 1998.
 12. Ikimokyklinio ugdymo vidaus audito metodika. LR švietimo ministro 2005 m. liepos 22 d. įsakymas Nr. ISAK-1557. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 94-3522.
 13. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2002 m. vasario 28 d. įsakymas Nr. 302 „Dėl bendrojo lavinimo mokyklos vidaus audito metodikos“. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 98-4348.
 14. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo nauja redakcija, 2011. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=395105&p_query=&p_tr>.
 15. Lukšienė M. *Jungtys*. Vilnius: Alma littera, 2000.
 16. Meilės Lukšienės I skaitymai. *Švietimo atsinaujinimas: politinės, ekonominės, sociokultūrinės, technologinės aplinkybės ir tendencijos. Žvilgsnis iš šalies*. Prieiga per internetą <http://www.smm.lt/strategija/docs/iss/20100428/Luksienes_skaitymai_2010-04-28.pdf>.
 17. Stoll L., Fink D. *Keičiame mokyklą*. Vilnius: Margi raštai, 1998.
 18. Vaicekauskienė V. *Švietimo politikos analizės pagrindai*. Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerija, 2007.
 19. Vaicekauskienė V. Meilės Lukšienės idėjų tvaramas. *Švietimo atsinaujinimas: politinės, ekonominės, sociokultūrinės, technologinės aplinkybės ir tendencijos. Žvilgsnis iš šalies*, 2010. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/strategija/docs/iss/20100428/Luksienes_skaitymai_2010-04-28.pdf>.
 20. Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 m. nuostatos, 2003. Prieiga per internetą: <www.smm.lt/ti/docs/strategija2003-12.doc>.
 21. Želvys R. *Švietimo vadyba ir kaita*: monografija. Vilnius: Garnelis, 1999.
 22. Želvys R. *Švietimo organizacijų vadyba*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2003.

Summary

Jovita Brindzaitė, Ramutė Bruzgelevičienė

THE IDEAS OF SHIFT AS OF EDUCATION DEVELOPMENT QUALITY IN THE WRITINGS OF MEILE LUKSIENE

The article examines the ideas of educational shift relevant to the quality of education developed during the Lithuanian Education Reform as formulated by Meile Luksiene in her writings. The research is based on an analysis of scientific literature concerning the concepts of shift and quality, regulating educational documents as well as an empirical study, i.e. the data collected from a qualitative analysis of the scientist's writings.

The problem of the research: how are the ideas formulated by M. Luksiene relevant to the education development quality? The object of the research: shift as a prerequisite for a new education quality as expressed in the writings of M. Luksiene. The goal of the research: to emphasize the significance of M. Luksiene's ideas of shift oriented towards the quality of education. Having performed the research tasks, which include presenting theoretical research presumptions on the basis of analysis of scientific literature and educational documents, comparing the concepts of shift and presumed education development quality as formulated by M. Luksiene to those developed on the theoretical level, exhibiting M. Luksienes's shift ideas oriented towards the education quality on conceptual, personal, organizational and governmental levels by means of an empirical study, comparing the presumed education quality in M. Luksiene's writings to the content of present concerted education quality examining the vigor of M. Luksiene's ideas, the authors draw the following conclusions:

The concept of shift modeled by M. Luksiene in her writings on educational issues is close to the theoretical one formulated by scientists, i.e. to that of a shift during a confrontation between two social powers, stages of a shift, the concept of a shift as of a long-lasting process, perspectives of a shift.

The presumed education development quality implied by M. Luksiene in her writings is close to the theoretical quality concept formulated by scientists in terms of integral parts of holistic quality, i.e. the quality of primary conditions, educational process and, partly, of consequences, where consequences is understood as cultural maturity of a nation and society. The quality of results is mentioned indirectly, whereas the surplus value, an integral part of holistic quality, is not directly discussed.

The presumed education development quality implied in M. Luksiene's writings is closely related to the theoretical scientific quality concept expressed in terms of greater humanistic values, such as relation to an individual, as well as of civil, social values, and partly of the ethical values of public service. The economic values related to education quality are not directly approached.

Basically all education quality subcategories defined in M. Luksiene's writings have their equivalents

in the present concerted criteria for school self-evaluation, which allows maintaining that the content of education development quality modeled by M. Luksiene and the one created at present are akin.

It has been noted that the main value based educational principles, by means of which education quality can be expressed and which were emphasized by M. Luksiene, i.e. those related to humanity, democracy, nationality and renewal, have only been maintained in the regulating educational documents of independent Lithuania irregularly.

The closeness of the presumed education development quality content modeled by M. Luksiene in her writings to modern concerted education quality criteria indicate, that the scientist's ideas are relevant in the present stage of Education Reform.

Keywords: M. Luksiene's writings, reform, shift on individual, organizational, governmental, conceptual levels, education quality, value based educational principles.

*Lietuvos edukologijos universitetas
Įteikta 2013 m. rugsėjo mėn.*